Місячний Економічний Моніторинг України

№230, березень 2024 року

Резюме

- За оцінкою ІЕД темпи приросту реального ВВП прискорились до 5,6% дпр (до попереднього року) в лютому 2024 року з 3,1% дпр в січні частково через календарний ефект.
- Енергосистема витримала зиму: збільшилось використання вугілля ТЕС, а також атомних реакторів. В цьому опалювальному сезоні Україна вперше використовувала газ лише власного видобутку.
- На фоні блокади польського кордону для вантажівок морський та залізничний види транспорту б'ють рекорди з перевезень: 8 млн т та 14,6 млн т відповідно.
- За попередніми оцінками митниці, показники торгівлі товарами у лютому залишились на рівні січня 2024 року.
- Доходи Держбюджету в лютому зросли через авансову сплату дивідендів державними банками та підприємствами.
- Міжнародна фінансова допомога залишилась низькою в лютому, але вже в березні очікуємо 4,5 млрд євро перехідного фінансування від ЄС в межах Механізму для України.
- В лютому споживча інфляція надалі сповільнилась до 4,3% дпр на фоні помірного зростання споживчого попиту та зниження світових цін на сировину.
- Гривня залишалась стабільною протягом (більшості) першого кварталу 2024 року ймовірно через нижчий попит на іноземну валюту в тому числі готівкову.

Фінансується Європейським Союзом

ІЕД готує публікацію Макроекономічного моніторингу України за фінансової підтримки Європейського Союзу в рамках проєкту «Економіка України під час війни та підтримка українців, постраждалих від війни».

Автори: Олександра Бетлій, Ірина Коссе, Віталій Кравчук, Вероніка Мовчан

ВВП та реальний сектор: Календарний ефект важливий

За оцінкою ІЕД темпи приросту реального ВВП прискорились до 5,6% дпр (до попереднього року) в лютому 2024 року порівняно з 3,1% дпр в січні. Важливою причиною такої зміни є календарний ефект – додатковий день в лютому цього року. Також це пов'язано з подальшим відновленням в промисловості та транспорті, зокрема через ліпшу морську логістику.

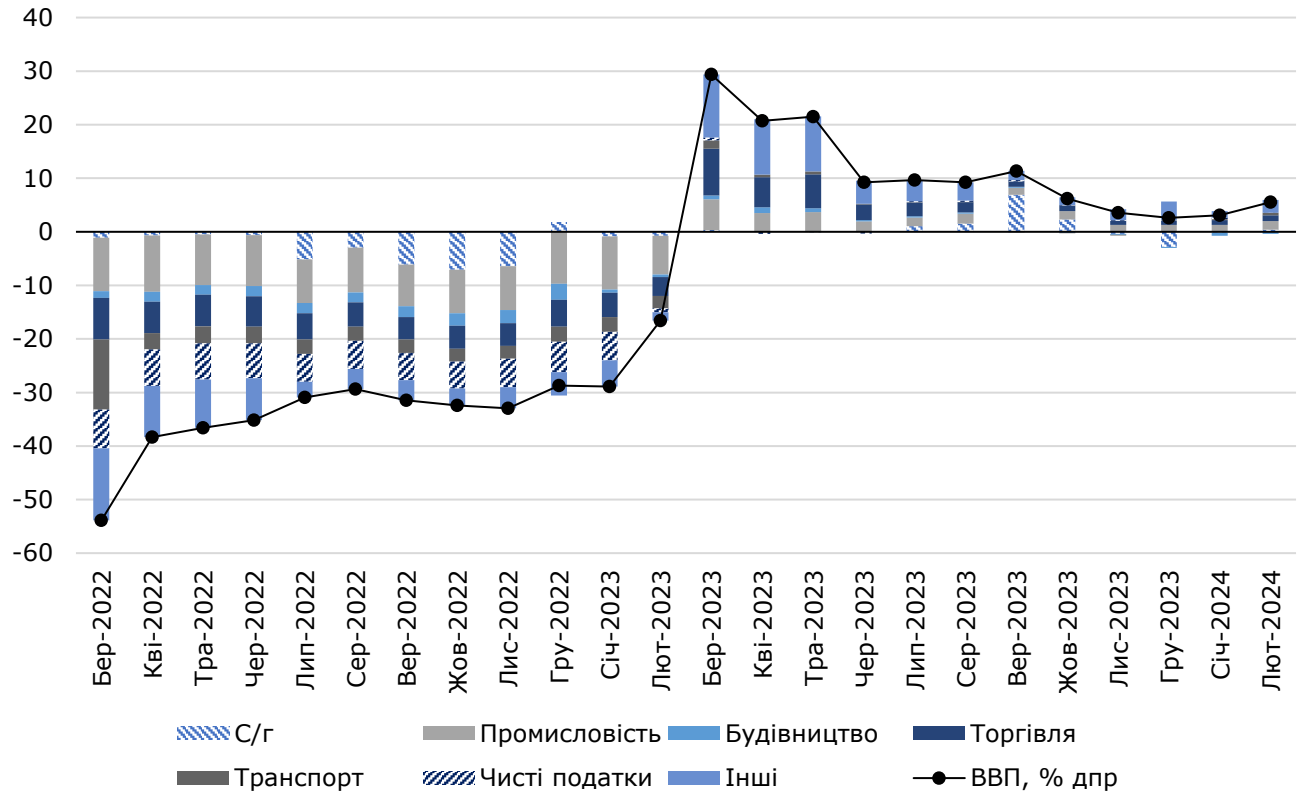
Якщо врахувати календарний ефект, то показники сільського господарства залишились на рівні минулорічних (але варто пам'ятати, що в лютому вони відображають ситуацію лише у тваринництві). Складна ситуація в бюджеті була однією з причин зменшення обсягів будівництва, яке скоротилось на понад 20% дпр.

Реальна валова додана вартість (ВДВ) в добувній промисловості пришвидшилась до майже 7% дпр в лютому через більше видобування руд та вугілля. Надалі очікується подальше відновлення на фоні запуску нових потужностей з видобування цих корисних копалин. Важливо, що опалювальний сезон 2023/2024, як очікується, буде першим, який Україна пройде лише на газі власного виробництва.

Менші проблеми з доступом до електроенергії та більша доступність морської логістики сприяли зростанню в металургії. Також зростали машинобудування та легка промисловість. В цілому, ми оцінюємо зростання реальної ВДВ в промисловості на 13% дпр в лютому.

Зростання споживання з боку промисловості та з боку населення сприяло нарощуванню виробництва електроенергії. Реальна ВДВ в енергетиці за оцінкою зросла на 9% дпр. Стримуючим фактором залишались подальші обстріли росією енергетичної інфраструктури.

Рисунок 1: Внески до реального ВВП, в.п.

Джерело: оцінка ІЕД, зроблена за підтримки Програми USAID "Конкурентоспроможна економіка України"

Також зростала реальна ВДВ в транспорті, що пов'язано як з успішною роботою Українського морського коридору, так і високими показниками перевезень «Укрзалізницею» вантажів до портів та за іншими напрямками. Страйки польських фермерів надалі стримували показники автомобільних перевезень і створювали фіскальні ризики, оскільки Україна отримала менші доходи від ввізного ПДВ. Реальна ВДВ в транспорті зросла за оцінкою на 13,6% дпр.

Збільшення споживання сприяло зростанню реальної ВДВ в торгівлі на 9,6% дпр. Про більші обсяги реалізації продукції свідчить і опитування підприємств. В цілому, бізнес залишається досить оптимістичним, хоча рівень невизначеності дуже високий.

Енергетика: Енергосистема витримала зиму

Електроенергія. Хоча опалювальний сезон лише наближається до закінчення, енергетики та експерти вже підбивають підсумки осінньо-зимового періоду 2023-2024 року. Через високу потребу в балансуванні при дефіциті електроенергії енергоблоки ТЕС та ТЕЦ працювали більшу кількість годин, ніж в попередні роки. Відповідно, збільшилося використання вугілля, особливо у грудні-січні, але його постачання було вчасним. Тому, попри втрати вугільної генерації станом на кінець лютого 2024 року на складах залишалося понад 1 млн тонн вугілля, що на 236 тис. тонн більше, ніж передбачалося графіком Кабміну.

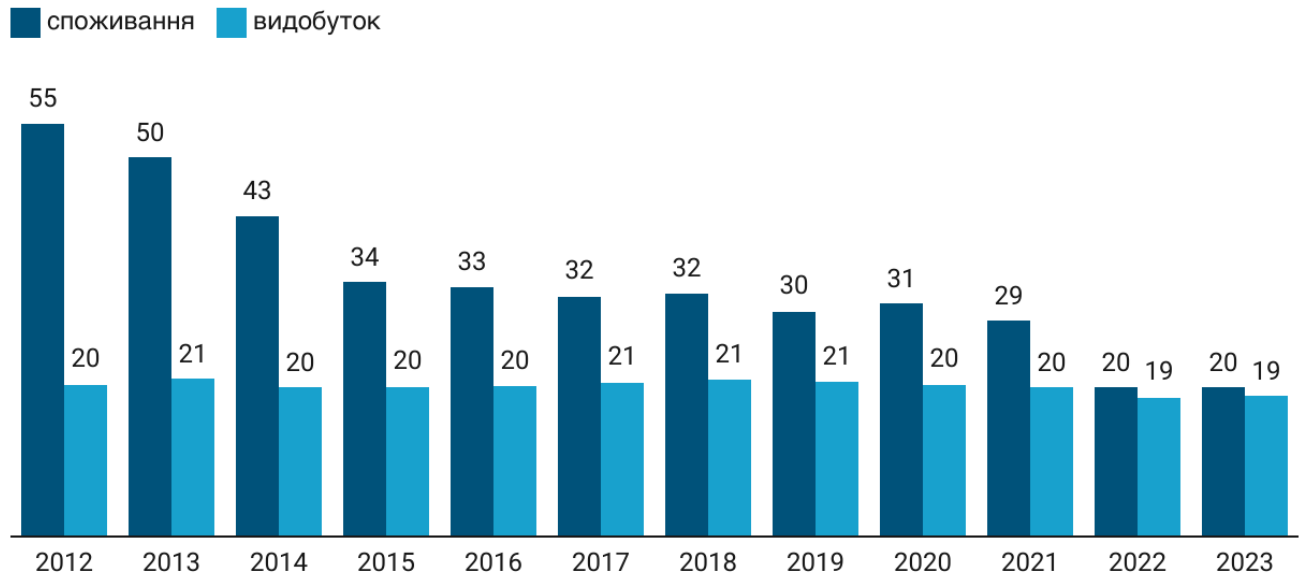
Найстабільнішою складовою енергосистеми лишається атомна генерація, дев'ять енергоблоків якої на підконтрольній Україні території працювали всю зиму. За даними «Енергоатому», під час нинішнього опалювального сезону коефіцієнт використання встановленої потужності атомних блоків досяг 100% порівняно з 82% у 2022/23 роках та 76% у 2021/22 рр. На початку березня в енергосистемі надлишок виробництва електроенергії, через що було знижене навантаження на атомні енергоблоки. Це дало можливість «Енергоатому» почати підготовку до ремонтів. Станом на 7 березня українські АЕС генерують 6950 МВт.

Попри ремонти в системі передачі електроенергії її втрати від російських атак досі не вдалося компенсувати. За приблизними оцінками DiXi Group, потужність трансформаторів в системі передачі електроенергії становить близько 65% від потужності, яка була до початку російських атак на енергетичні об'єкти. Цього достатньо для поточних потреб, але зменшує резерви у випадку пошкоджень або збільшення попиту.

З початку лютого Україна збільшила експорт електроенергії. У лютому було імпортовано понад 84 тис. МВт-год, експортовано — понад 63 тис. МВт-год. Понад 60% експорту електроенергії здійснюється до Румунії та Молдови. Важливою передумовою для розвитку зовнішньої торгівлі електроенергією став запуск спільних аукціонів з розподілу пропускної спроможності. Зокрема, наприкінці лютого було відновлено аукціони на постачання електроенергії до Угорщини.

Газ. Україна пройшла зиму 2023-2024 років, майже повністю користуючись газом власного видобутку. Основна причина мінімального імпорту – суттєве скорочення споживання. У 2023 році падіння споживання газу склало 30% порівняно з 2021 роком. Основний обсяг, близько 4,8 млрд кубометрів або 60%, втратила промисловість. Причини такого скорочення – окупація території, руйнування промисловості, виїзд населення за кордон.

Рисунок 2: Споживання та видобуток газу в Україні, млрд куб. м

Джерело: ExPro Consulting

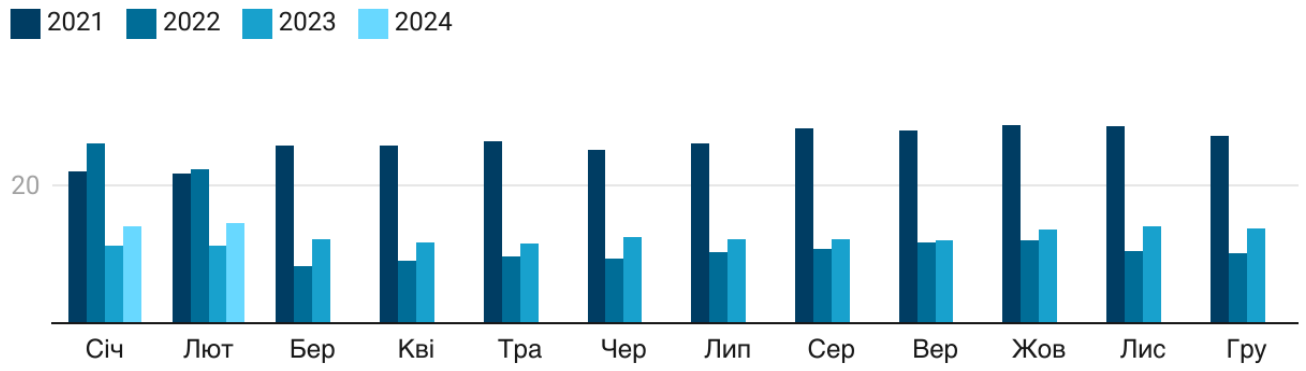
Транспорт: Морський та залізничний види транспорту б'ють рекорди з перевезень

Морський транспорт. Вантажообіг портів Великої Одеси в лютому склав 8 млн тонн, з яких 5,2 млн тонн — продукція українських аграріїв. Це рекордні показники експорту не лише Українським морським коридором, а і за час повномасштабного вторгнення.

Механізм страхування перевезень зерна Unity Facility Українським морським коридором, який діє з листопада 2023 року, з лютого 2024 року розширений на судна, які везуть не тільки зернові, а й будь-які інші вантажі. Механізм Unity Facility був створений з використанням державно-приватного партнерства, в якому уряд України надав кошти на відшкодування у сумі 20 млн дол. США. Він дає змогу страхувати приблизно тисячу суден на рік (що забезпечує експорт близько 30 млн т зерна) з максимальною страховою вартістю 50 млн дол. для кожного судна.

Залізничний транспорт. «Укрзалізниця» перевезла в лютому 14,6 млн тонн вантажів, що на 3% більше, ніж в січні, та на 30% більше, ніж в лютому 2023 року. Обсяги перевезення в напрямку західного кордону та портів збільшились на 3,5% дпм до 7,8 млн т (3,0 млн т до кордону та 4,8 млн т до портів). З них зернових перевезено 3,3 млн т, залізної та марганцевої руди – 3,3 млн т.

Рисунок 3: Перевезення вантажів залізницею, млн т

Джерело: «Укрзалізниця»

Автомобільний транспорт. Продовжується блокада кордону України з Польщею польськими фермерами. Пункт пропуску «Краківець – Корчова» був тимчасово розблокований 9-13 березня. Станом на 9 березня в чергах перебувало 2300 вантажівок на всіх пунктах пропуску на польському кордоні. Найскладніша ситуація спостерігається на КПП «Дорогуськ – Ягодин» та «Шегині – Медика», де фермери не пропускають вантажівки в бік Польщі.

Єврокомісія запропонувала продовжити угоду про автомобільні перевезення з Україною, але за умови внесення до неї змін. Комісія пропонує зробити обов'язковою наявність документів на підтвердження ліцензії міжнародного перевізника та транзитної операції у випадку, якщо вантажівка їде без вантажу, а також посилити контроль за виконанням автоперевізниками зобов’язань, пов'язаних з операціями, дозволеними угодою. Крім того пропонується посилити боротьбу з шахрайством і підробкою водійських документів, а також із правопорушеннями, пов'язаними з безпекою дорожнього руху, та передбачити можливість призупинити дію угоди у певному географічному регіоні у випадку значного порушення угоди.

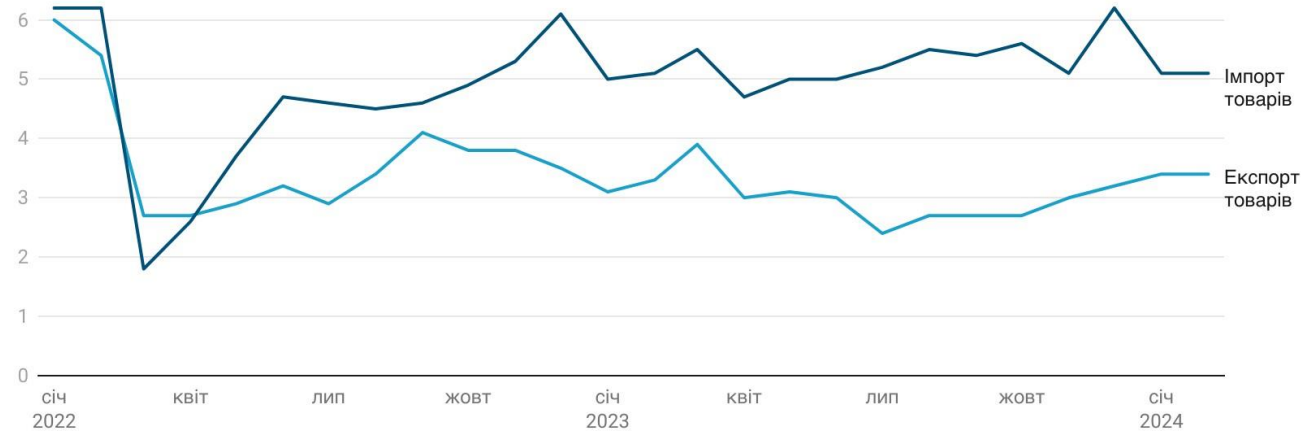
Зовнішня торгівля: Загальні показники товарної торгівлі лютого не відрізнялись від січневих

За попередніми даними Державної митної служби, за перші два місяці 2024 року експорт товарів склав 6,8 млрд дол. США, що на 5% вище за показник 2023 року. Імпорт товарів за два місяці дорівнював 10,0 млрд дол. США, не змінившись порівняно з минулорічним.

Цікаво, що, за оцінками митниці, експорт та імпорт товарів у лютому фактично дорівнював січневим показникам, незважаючи на низку позитивних та негативних шоків, які торгівля зазнавала протягом місця. Серед позитивних шоків варто відзначити стрімке зростання аграрного експорту, у першу чергу завдяки роботі Українського морського коридору. За даними Мінагрополітики, у лютому 2024 експорт основних видів агропродукції морським шляхом виріс на 0,9 млн т (тонн) порівняно з січнем й сягнув 6,4 млн т, що є абсолютним рекордом з часу повномасштабного вторгнення, тоді як експорт цієї продукції усіма видами транспорту склав 7,3 млн т, що є другим найкращим показником з березня 2022 року. Основу аграрного експорту складали кукурудза (понад 2,9 млн т у лютому) та пшениця, експорт якої виріс до 2,5 млн т. Також у лютому, за даними Укрзалізниці, активізувався експорт залізної руди: залізничні перевезення на експорт зросли до 3,3 млн т порівняно з 3,0 млн т у січні. Серед негативних

факторів, що впливали на зовнішню торгівлю, у лютому визначальними була блокада автомобільного транспорту у Польщі, що стримувало як експорт, так й імпорт, а також продовження зниження цін на аграрну продукцію.

Рисунок 4: Торгівля товарами України, 2022-2024, млн дол. США

Джерело: Державна митна служба України, UN ComTrade

На сьогодні Польща залишається ключовим торговельним партнером України, незважаючи на тривалі односторонні торговельні обмеження на зерно та іншу аграрну продукцію та блокування кордону для вантажного автомобільного транспорту. За даними української митниці, за перші два місяці обсяг експорту у Польщу склав 0,65 млрд дол. США. Це робить Польщу найбільшим напрямком українського експорту як серед країн ЄС (Іспанія була другою з 0,62 млрд), так й в цілому серед усіх країн світу. Також Польща є другим після Китаю джерелом товарного імпорту та першою серед країн ЄС, відтіснивши Німеччину. Відповідні показники для Польщі 1,1 млрд дол. США, Німеччини 0,8 млрд, Китаю 2 млрд. Однак тривалі торговельні суперечки можуть призвести до втрати Польщею лідерських позицій. Зокрема, обсяги експорту у Польщу поступово скорочуються з середини 2022 року на тлі активізації поставок морським шляхом у інші країни ЄС.

Рисунок 5: Торгівля товарами з Польщею, 2021-2024

Джерело: Державна митна служба України, UN ComTrade

Державний бюджет: Брак міжнародної допомоги спричиняє кроки з використання внутрішніх резервів

У лютому 2024 року міжнародна допомога залишалась низькою, хоча й була вищою за січневий показник. Гранти надали Японія та Норвегія в сумі, еквівалентній 31 млрд грн, а Іспанія позичила еквівалент 0,1 млрд грн. Нижчі міжнародні надходження змусили уряд ухвалити рішення про авансову виплату дивідендів державними банками та державними підприємствами. В результаті до бюджету в лютому надійшло 66,8 млрд грн від податку на прибуток підприємств (ПнПП) та дивідендів порівняно з 7,5 млрд грн в лютому минулого року. Уряд також анонсував плани щодо можливого підвищення податків вже у 2024 році: йдеться про запровадження 1,5% військового збору для підприємців на спрощеній системі

оподаткування, запровадження акцизу на ряд товарів (зокрема ювелірні вироби) та підвищення акцизів на пальне.

В лютому скоротились порівняно з січневими показники доходів від ПДВ. Внутрішні валові надходження від ПДВ впали до 27 млрд грн (порівняно з 44 млрд грн в січні), що пов'язано зі сезонним зниженням попиту порівняно із кінцем минулого року. Також скоротились до 32 млрд грн доходи від ввізного ПДВ, що пов'язано зі страйками польських фермерів, які заблокували кордон. За оцінкою Мінфіну, у лютому бюджет не отримав 8 млрд грн надходжень від імпорту.

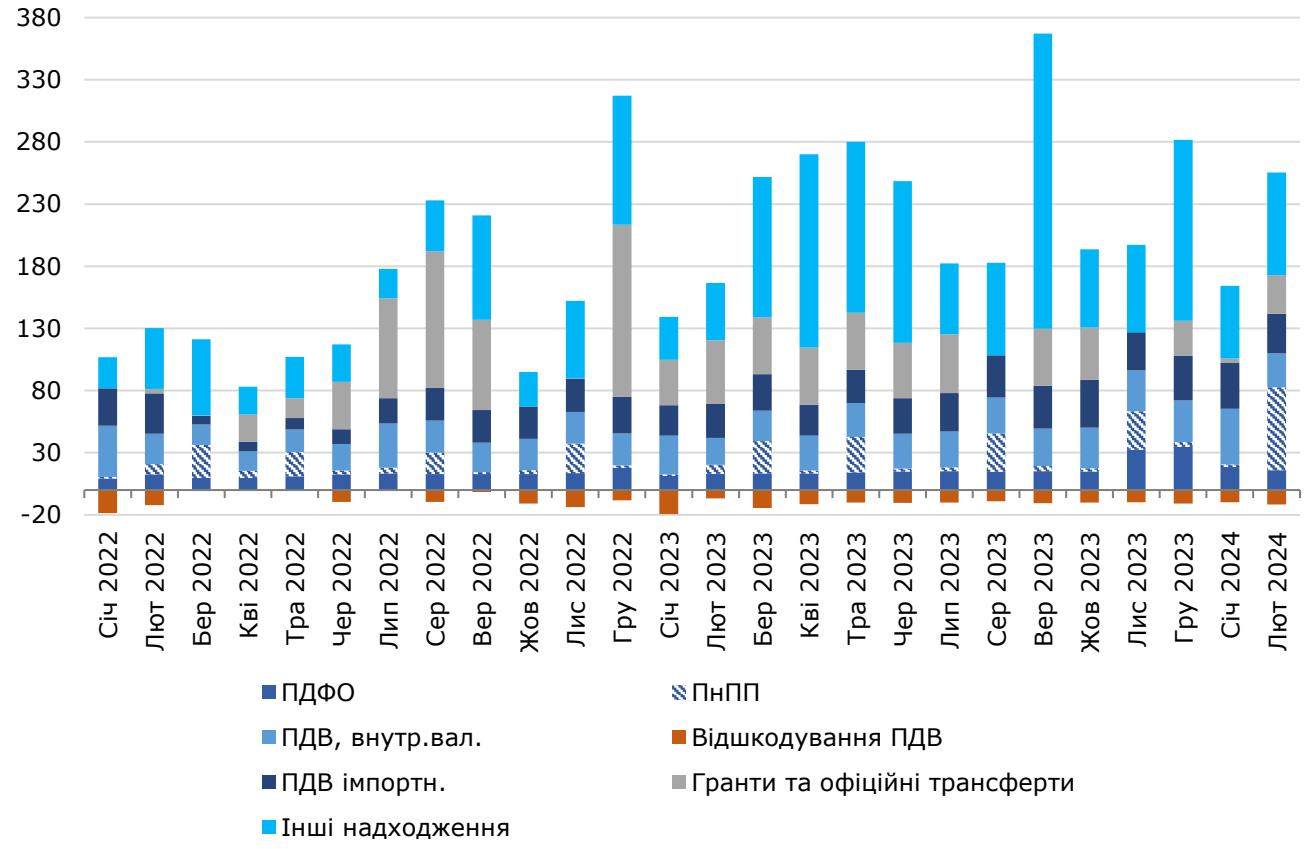
У лютому сума відшкодування ПДВ зросла до 11,7 млрд грн, що вище середньорічного показника 2023 року. При цьому, новини свідчать, що кілька мільярдів гривень ПДВ було відшкодовано в останній день, що могло бути наслідком браку ліквідності в уряду протягом місяця.

В цілому, за попередньою інформацією Мінфіну, доходи Державного бюджету в лютому становили 244 млрд грн (з них доходи загального фонду 189 млрд грн) порівняно зі 155 млрд грн в січні.

Вищі доходи сприяли більшому фінансуванню видатків Державного бюджету у лютому після січневого провалу. За попередньою інформацією видатки загального фонду держбюджету зросли на 20,7% дпр до 274 млрд грн в лютому 2024 року порівняно зі 150 млрд грн в січні 2024 року. Найімовірніше, вищими були передусім видатки на оборону та безпеку.

В лютому уряд також ухвалив рішення про індексацію пенсій з березня 2024 року на 7,9%. Це дещо менше, ніж початково закладали в бюджет, передусім через суттєво нижчу інфляцію у 2023 році, ніж очікували при формуванні бюджету. За даними Мінсоцполітики індексація означатиме зростання пенсій для 10 млн пенсіонерів в середньому на 322 грн. Очікується, що середній розмір пенсій в результаті зросте на 6% до 5717 грн.

Рисунок 6: Доходи Державного бюджету, млрд грн

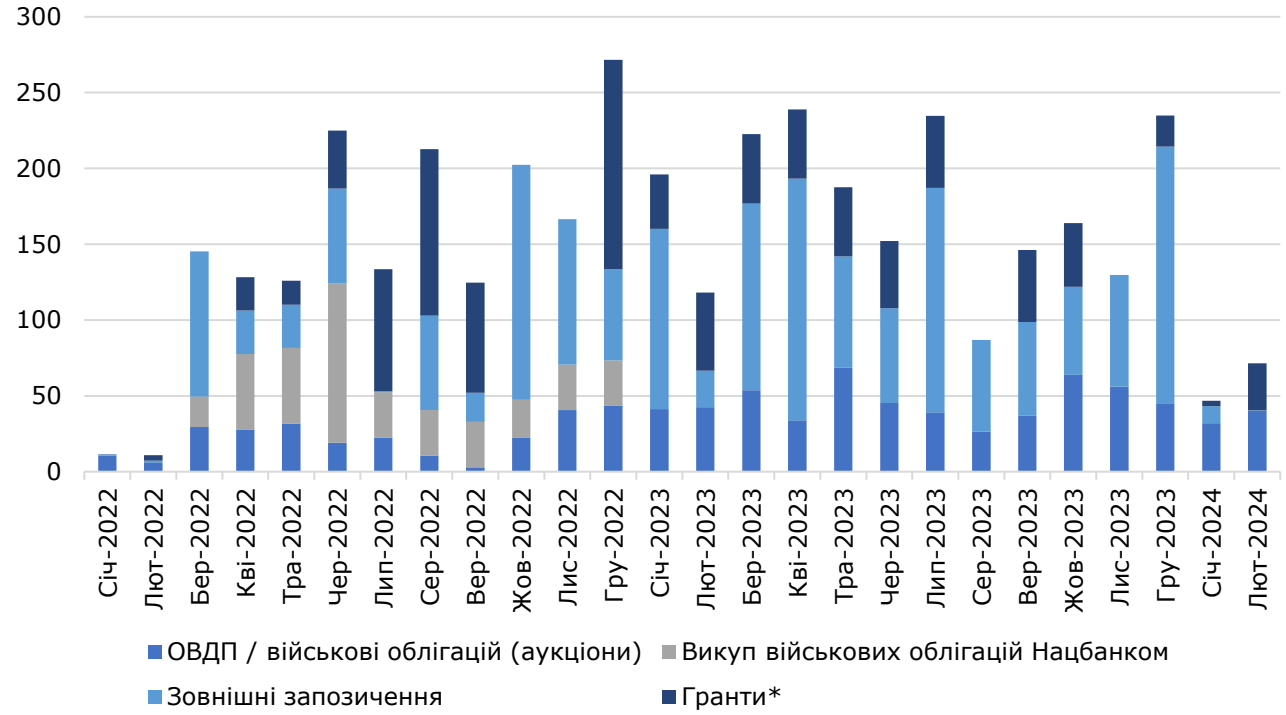
Примітка: попередні дані за лютий 2024 року, в яких надходження від ПнПП включають також дивіденди.
Джерело: Міністерство фінансів, openbudget.gov.ua

У лютому внутрішні запозичення становили 40 млрд грн порівняно з 32 млрд грн в січні. При цьому майже половину коштів було залучено від розміщення номінованих в іноземній валюті ОВДП. Ставки залишились незмінними на рівні понад облікову ставку НБУ. Так, на початку березня кошти було залучено під такі ставки: 16,8% за річними гривневими паперами, 17,6%

за дворічними, та 18,5% за паперами з терміном обігу 3,4 року. Уряд зміг залучити більше коштів, ніж витратив за обслуговування та погашення внутрішнього боргу.

Хоча уряд поки що має відкладені платежі за приватним зовнішнім боргом (Єврооблігаціями) та офіційним зовнішнім боргом, він продовжує вчасно та в повному обсязі здійснювати обслуговування позик від МФО, включно з МВФ та Світовим Банком. Вже влітку уряд має домовитись з тримачами Єврооблігацій про реструктуризацію. Очікування успішної реструктуризації сприяли певному підвищенню ціни паперів.

Рисунок 7: Фінансування та гранти, які надійшли в державний бюджет, млрд грн

Примітка: * гранти є частиною доходів бюджету, які обліковуються за кодом 42000000 «Офіційні трансферти від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ».
Джерело: Мінфін, openbudget.gov.ua

Міжнародна підтримка: Нарешті позитивні новини

МВФ. В лютому було досягнуто домовленості на рівні експертів МВФ щодо успішної третьої оцінки Програми МВФ Україною. Очікується, що вже в другій половині березня Виконавча рада МВФ ухвалить відповідне рішення, в результаті чого Україна отримає 880 млн дол. США позики. Водночас разом з грошима уряд також отримає нові структурні маяки, які зобов'язався виконувати для отримання наступних траншів позик.

ЄС. Рада ЄС та Європейський парламент ухвалили узгоджену версію Регламент ЄС про Механізм для України – Ukraine Facility, який передбачає надання Україні підтримки у сумі до 50 млрд євро протягом наступних чотирьох років. Регламент набув чинності 1 березня 2024 року.

Допомога за цим Механізмом буде надаватись за трьома основними елементами: 1) бюджетна підтримка (33 млрд євро у формі позик та 5,27 млрд євро у вигляді грантів), 2) інвестиційна складова (майже 7 млрд грн) та 3) субсидіювання відсоткових ставок і технічна допомога (4,76 млрд євро). У проєкті змін до бюджету ЄС на 2024 рік передбачено 3 млрд євро грантів, 155 млн євро у зобов'язаннях на технічну допомогу та 527 млн євро у зобов'язаннях на підтримку інвестицій Україні.

Точна сума кредитів на бюджетну підтримку України невідома але очікується, що бюджетна підтримка становитиме 16-18 млрд євро (у 2023 році Україна отримала від ЄС в межах програми макрофінансової допомоги 18 млрд євро). Так, в березні вже очікуються 4,5 млрд євро в межах перехідного (bridge) фінансування. У квітні перехідне фінансування може становити 1,5 млрд євро, якщо Україна виконає два зобов'язання, які ще не виконані згідно з підписаним меморандумом (три з п'яти зобов'язань вже виконані). Уряду залишилось ухвалити порядок

фінансування індустріальних парків для залучення інвестицій на звільнені території, а також забезпечити обмін даними між Держкадастром та Реєстром речових прав. Обидва рішення зараз вже напрацьовуються урядом.

Ще один транш очікується після схвалення та узгодження з Єврокомісією Плану України. Подальші транші позики в межах бюджетної підтримки за Механізмом для України будуть надаватись після оцінки Єврокомісією виконання Україною певного переліку індикаторів та зобов'язань. Їх буде визначено не пізніше квітня на основі Плану України, який розроблено урядом України та має бути узгоджено Європейською комісією. Якщо Україна не буде вчасно виконувати зобов'язання, то відповідні транші будуть зменшуватись. Тому вчасне та повне виконання Плану України є надзвичайно важливим для макроекономічної стійкості держави.

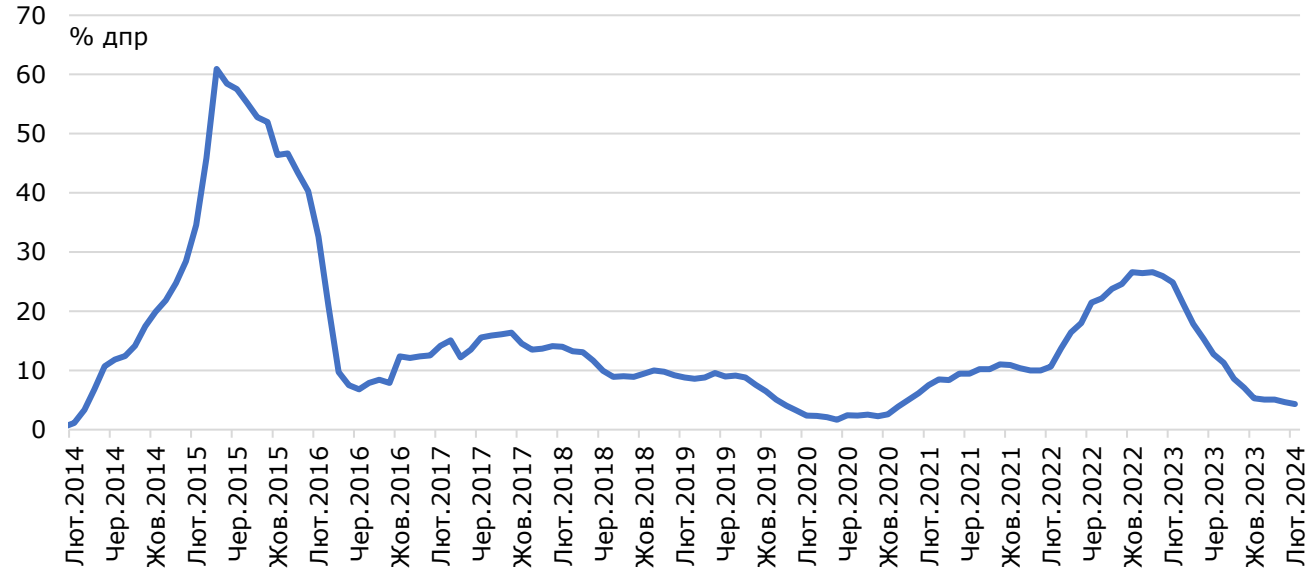
США. В США тривають гарячі дебати з приводу як воєнної, так і фінансової підтримки України. За програмою МВФ очікувалось, що Україна має отримати в бюджет від США цього року 8,5 млрд дол. США.

Інфляція: Споживча інфляція знову сповільнилась

У лютому споживча інфляція знову сповільнилась і сягнула 4,3% дпр. Основні чинники, що стримують інфляцію, не змінились за останні місяці: відновлення споживчого попиту і далі поступове, гривня залишається порівняно стабільною до долара, уряд надалі не підвищує тарифи на комунальні послуги. Також світові ціни на сировинні товари переважно не зростають, а ціни на частину товарів далі знижуються.

Порівняно з попереднім місяцем споживчі ціни зросли лише на 0,3% дпм. Низькі експортні ціни стримували зростання цін на ряд продовольчих товарів, також падали ціни на м'ясо, цукор, крупи та олію. Також, як звичайно, у лютому падали ціни на зимовий одяг та взуття та зростали ціни на молочні продукти. Ціни на інші товари та послуги в середньому дещо зросли порівняно з січнем.

Рисунок 8: Інфляція споживчих цін

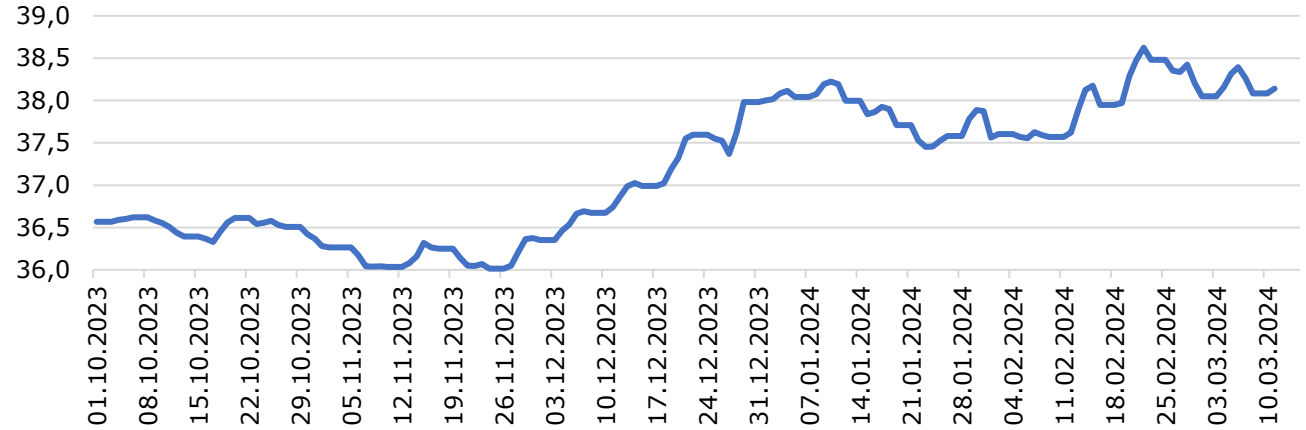
Джерело: Держстат

Валютна політика: Курс залишався стабільним

У першому кварталі (станом на середину березня) обмінний курс гривні залишався доволі стабільним: гривня коливалась навколо 38 грн за дол. США. Попит на готівкову валюту знизився в лютому, а дефіцит зовнішньої торгівлі дещо зменшився порівняно із попереднім кварталом.

На фоні зниженого попиту на валюту та невизначеності із зовнішньою допомогою, НБУ, здається, вирішив зменшити витрати на підтримку курсу гривні, а не заохочувати укріплення гривні . Це дозволило різко обмежити інтервенції на валютному ринку: за вісім тижнів 2024 року, що закінчились 9 березня, чисті інтервенції склали 2,77 млрд дол. Для порівняння, лише за останні три тижні 2023 року НБУ витратив 2,73 млрд дол. на утримання курсу.

Рисунок 9: Офіційний курс гривні до долара США (грн за дол. США)

Примітка: Зауважимо, що значення обмінного курсу на рисунку починаються з 36 грн за дол. США
Джерело: НБУ

Контакти:

Інститут Економічних Досліджень
та Політичних Консультацій
вул. Рейтарська 8/5-А, 01030 Київ
Тел. (+38044) 278-6342
E-mail: institute@ier.kyiv.ua
http://www.ier.com.ua

Застереження

Ця публікація була підготовлена Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій за фінансової підтримки Європейського Союзу. Її зміст є виключною відповідальністю Інституту економічних досліджень і політичних консультацій і не обов'язково відображає погляди Європейського Союзу. МЕМУ має виключно інформаційний характер. Судження, представлені у цій публікації, відображають нашу точку зору на момент опублікування та можуть бути змінені без попередження. Хоча ми доклали самих ґрунтовних зусиль для підготовки якомога точнішої публікації, ми не беремо на себе жодної відповідальності за можливі помилки. Інститут не несе зобов'язань за будь-які збитки чи інші проблеми, які виникли прямо чи опосередковано через використання будь-яких показників цієї публікації. В разі цитування обов'язковим є посилання на Інститут економічних досліджень та політичних консультацій.